

Jak rozvíjet tvořivost ve škole

Ani jeden velký objev se nezrodil bez smělého odhadu. I. Newton

Torrance - 20 rad pro učitele, jak zvýšit kreativitu žáků:

1. Važ si tvůrčího myšlení, podporuj originální myšlenky
2. Zvyšuj vnímavost k problémům
3. Povzbuzuj nedůvěru k autoritám, uzavřeným řešením, danosti
4. Uč se hodnotit všechny myšlenky včetně avantgardních
5. Vypěstuj toleranci a lásku k neznámému
6. Vyhýbej se vnucování rutiny
7. Pěstuj tvůrčí atmosféru
8. Uč děti poznamenávat si nápady, zavést si sešitek nápadů
9. Uč toleranci k protichůdným myšlenkám
10. Informuj žáky o mechanismu tvůrčího myšlení
11. Oslabuj strach z nového
12. Podporuj iniciativu, sklon k vlastnímu výběru činnosti
13. Nasazuj jim červíka do hlavy, ať stále o něčem přemýšlejí
14. Vytvářej situace, které tvůrčí potenciál vyšponují na hranici možností
15. Střídej období aktivní tvorby a pasivity, resp. latentní tvořivosti
16. Zpřístupňuj prostředky k realizaci tvůrčích myšlenek
17. Nauč děti měnit myšlenky v činy, čím důsledněji, tím lépe
18. Nauč žáky konstruktivní kritice
19. Podporuj široký rozhled
20. Učitel vlévá do žáků svého ducha

Obecně se dá říci, že jakoukoli úlohu a jakýkoli úkol můžeme zadat způsobem, který bude rozvíjet tvořivost. To znamená, že musí umožňovat individuální řešení, individuální přístup každého žáka a nebude vnucovat jediné možné řešení. I v těch školách, kde se nechtějí vzdálit zaběhnutým metodám, se dobře osvědčuje, vymezíme-li žákům v rozvrhu jednu-dvě hodiny týdně volné – kdy dělají to, co potřebují.

Určitá míra svobody je nezbytnou podmínkou tvořivosti, dokonalý plán nepřipouští tvořivost.

M.I. Stein také uvádí řadu nástrojů, které máme k rozvoji tvořivosti, jmenujme z nich alespoň nácvik relaxace a autogenního tréninku, podporu snění, rozvoj hypnability u dětí, hraní rolí apod. Mimo jiné i celou hru zvanou Arcturus N. Je to jméno planety s trojnásobnou gravitací, než má Země, zvláštní atmosférou a šestiprstými obyvateli. Učitel to vše jen lehce nastíní a úkolem žáků je dotáhnout myšlenky do všech detailů

Jak rozvíjet tvořivost ve škole – podle Holešovského:

1. Učivo musí rozvíjet fantazii
2. Ve škole se snažíme obohacovat zásobu představ
3. Děti se musí naučit snít (podle statistik bylo asi 60 % významných vynálezů a objevů učiněno při denním snění)
4. Podporujeme u dětí odvalu k realizaci vlastních nápadů
5. Všechny výtvary – výtvarné i jiné – mají konkrétní uplatnění
6. Důraz na individualitu
7. Tvořivost je hra
8. Děti vidí věci nekonvenčně, přílišná zkušenost je brzdou tvořivosti
9. Učitel musí milovat své žáky a tento cit jim také dát najevo

Jiné prameny doplňují důležitost tvořivé atmosféry, možnost komunikace mezi žáky při tvorbě, důraz na divergentní myšlenky, vypěstování citlivosti k problémům, přizpůsobivost situaci, schopnost přeuspořádat myšlenky či obrazy, schopnost současně zpracovávat více problémů atd.

Příznivě působí **procvičování nedominantní hemisféry** (tedy když praváci zaměstnávají levou ruku), neurčité stimuly, vyžadující individuální interpretaci, možnost variací, neuspořádanost, stav, který si „říká o nějakou změnu, vylepšení“.

Právě tak je však nutné odstraňovat faktory, které rozvoj tvořivosti brzdí. Jsou to především:

- strach z chyby, posměchu, špatné známky
- strnulost, neschopnost flexe operačního systému
- donucení k práci - negativní emoce
- hněv, strach, úlek
- stres – ten může být vyvolán přetížením, hlukem, ale i přelidněním. Práce vykonávaná pod tlakem, „na známku“ má velmi malou šanci na to, že bude v tvůrčím duchu a že dítě duševně obohatí.

Obecně se dá říci, že jakoukoli úlohu a jakýkoli úkol můžeme zadat způsobem, který bude rozvíjet tvořivost. To znamená, že musí umožňovat individuální řešení, individuální přístup každého žáka a nebude vnucovat jediné možné řešení. I v těch školách, kde se nechtějí vzdát zaběhnutým metodám, se dobře osvědčuje, vymezíme-li žákům v rozvrhu jednu-dvě hodiny týdně volné – kdy dělají to, co potřebují.

Určitá míra svobody je nezbytnou podmínkou tvořivosti, dokonalý plán nepřipouští tvořivost.

M.I. Stein také uvádí řadu nástrojů, které máme k rozvoji tvořivosti, jmenujme z nich alespoň nácvik relaxace a autogenního tréninku, podporu snění, rozvoj hypnability u dětí, hraní rolí apod. Mimo jiné i celou hru zvanou Arcturus N. Je to jméno planety s trojnásobnou gravitací, než má Země, zvláštní atmosférou a šestiprstými obyvateli. Učitel to vše jen lehce nastíní a úkolem žáků je dotáhnout myšlenky do všech detailů.

Úlohy, hry a cvičení uvedené v zásobníku her a metod jsou záměrně voleny jako kreativizační, tedy takové, které příznivě stimulují tvořivost.

Jak rozvíjet tvořivost v rodině

Největší průpravou k tvorbě je tvorba sama. V. Lowenfield

Jak už bylo řečeno, **vliv rodiny na rozvoj tvořivosti je nejsilnější**. Co pro příznivý vývoj lze udělat?

- 1. Každé dítě by mělo mít jeden dlouhodobější koníček**, zvláště vhodné jsou koníčky umělecké – hra na nástroj, zpěv, výtvarný kroužek, příznivě stimulující jsou i kroužky přírodovědecké – styk s živými zvířaty, výlety do přírody, pěstování rostlin. Většina vynikajících osobností měla už od dětství velmi trvalé, často neobvyklé koníčky a zájmy, které později přerostly v povolání.
- 2. Za každou tvůrčí činnost by dítě mělo být pochváleno**, mělo by pociťovat důvěru ke své činnosti, mělo by být vedeno k samostatné, iniciativní práci, za jejíž výsledky je odpovědné. Musí cítit zájem rodičů o výsledky své práce.
- 3. Dítě by nemělo být zahlceno informacemi**, které nedávají možnost vlastní interpretace. Mezi ně patří bohužel nejen velká část učebních plánů současné školy, ale i drtivá většina filmové a televizní tvorby. Pro zdravý psychický vývoj by v žádném případě neměla být překročena horní hranice času stráveného u televize, která je 20-30 min denně v mladším školním věku a asi 1 hodina u starších školáků.
- 4. Dítě by nemělo být přetíženo**. Nevnučujme mu své vlastní ambice. Tvůrčí schopnosti dítěte nemusí vůbec odpovídat známkám, které má ve škole. Bude-li chodit do pěti různých kroužků, asi nebude umět nic pořádně a navíc se bude cítit velmi znaveně. Lépe je nechat na dítěti, aby si samo vybralo, čemu se chce věnovat, a poté ho jemně povzbuzovat, aby netěkalo z jednoho koníčku na druhý.
- 5. Nesnažme se dítěti zorganizovat čas**, byť tím nejlepším způsobem a s nejlepšími úmysly. Dítě se musí už od dětství učit hospodařit se svým časem. Dokonalý plán navíc nepřipouští žádné tvůrčí invence.
- 6. Dopřejme dítěti volný čas**, dopřejme mu snění, hraní a děláni zdánlivě úplně neúčinných věcí, když „by se mělo učit“.
- 7. Podporujeme v dítěti jeho aktivitu**, přiměřené sebevědomí, pocit dobrého hodnocení vlastního já. Jen člověk, který má důvěru ve svou osobu, své nápady a myšlenky, je schopen se rozvíjet a tvořit.
- 8. Potlačme všechny faktory, které rozvoji tvořivosti brzdí:**
 - Strach z chyby, ze špatné známky, neúspěchu. Člověk, který se bojí riskovat, nezkusí vymyslet a vytvořit nic, co není ověřené.
 - Strach přejímat cizí řešení anebo si alespoň vždy u nějaké autority ověřit, „jestli může udělat to, co chce“; může-li použít nějaký postup.
 - Pasivní postoj. Spokojenost s danými věcmi a vztahy. Nízké ambice.
 - **Práce z donucení je pravou metlou** nejen tvořivosti, ale i vztahu k práci vůbec. Nutíme-li své dítě neustále k práci, k níž má odpor, je velká pravděpodobnost, že z něho vychováme člověka, pro něhož bude největším požitekem ležet na gauči a civět do stropu.
 - Všechny negativní emoce – hněv, stres, úlek, úzkost, potlačují nejen tvořivost, ale vůbec schopnost myslet. Stálé vystavování stresu nebo úzkosti může děti poznamenat trvale. Přitom si musíme uvědomit, že k tomu stačí i sledování dramatických scén v televizi a videu. Snad bude působit komicky, když prohlásím za šťastné ty děti, jejichž rodiče nemají video anebo alespoň pečlivě vybírají, co dětem pustit.

Humor a stres

Co mají tyto pojmy společného? Vůbec nic a přece mnoho. Stres je zjednodušeně řečeno stav, při němž dochází k dramaticky zrychlenému opotřebení organismu. Příčiny, které jsou tomu na vině, mohou být psychické (dlouhodobá frustrace z neuspokojování psychických potřeb dítěte, strach...), ale i fyzické – smog, hluk, nemoc, podchlazení apod. Organismus se těmto vlivům dokáže po nějakou dobu bránit; jakmile je tato míra překročena, organismus podléhá. Bránit se lze dobrou tělesnou i duševní kondicí, dostatkem vitamínů, vlákniny a minerálů ve stravě, „otužilostí“ vůči stresujícím vlivům (k čemuž by měla směřovat výchova) a ještě lépe vyhýbáním se potenciálním stresujícím situacím, důvod je jasný – stres nás okrádá o život, pro ty, kteří umírají na infarkty a jiné civilizační choroby, to platí doslova.

A humor? Humor bychom mohli označit za antistres. Humor je prostředkem, který uvolňuje naše svaly a šlachy a v určitých směrech má podobné účinky jako hathajóga.

Potom nacházíme podivuhodnou spojitost mezi humorem a tvůrčím procesem: Tím spojovníkem je moment vhledu. Moment Aha! Stejně jako při významném vynálezu, tak i při pochopení pointy vtupu tento tvořivý moment potřebujeme.

Humor je tedy bezesporu tvůrčím počinem a jak se zdá, ony protistresové účinky jako humor může mít intenzivní tvůrčí zápal obecně. Takže za aktivní obranu proti stresu lze považovat humor a svobodnou tvůrčí práci.

Doporučená literatura:

Seleye, H.: Život a stres. Praha. Orbis, 1975.